

“NAŠE HLASY”

PARTICIPACE A DIALOGICKÁ PRAXE V NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČI

Igor Nosál

igor.nosal@gmail.com

(Trialog, www.trialog-brno.cz)

OSNOVA

- O participaci – naděje a výzvy
- Východiska: Jak rozumět participaci dětí?
- „Naše hlasy“. Příklad participativního vzdělávání pro pěstouny, děti v pěstounské péči a pomáhajících profesionály pořádaného doprovázející organizací Trialog ve spolupráci se skupinou Narativ
- Vodítka pro participativní práci s dětmi
- Místo závěru výzva a poděkování

O PARTICIPACI – VÝZVA A NADĚJE

- Participace dětí – v mezinárodním kontextu obecně přijímaná hodnota v praxi však stále naléhavější výzva
 1. Nereflektovaná a obtížně měnitelná tradice paternalistické kultury
 2. Výcvik a trénink nových participativních dovedností v různých oborech chybí nebo se děje spíše jako alternativní a okrajový
 3. Chybí prostor pro sdílení a šíření dobré participační praxe napříč obory a resorty
- Roste i naděje, objevuje se příklady participativních projektů
 1. Tlak externích regulativů na implementaci práva na participaci (od Úmluvy až po profesní standardy a etické kodexy) – (to méně, ale díky za to)
 2. Přibývající příklady praxí, které dodávají důvěru, že to lze dělat jinak a lépe (- to také)
 3. Touha po změně směrem k humanizaci naší praxe (to především)

JAK ROZUMĚT PARTICIPACI DĚTÍ?

- Participace: prostá účast x reálný podíl na moci
- Participace jako graduální škála/proces
Škála participace dětí (Harry Shier, 2006):
 1. dětem se naslouchá.
 2. děti jsou podporovány, aby vyjadřovaly své názory,
 3. názory dětí jsou brány v úvahu,
 4. děti jsou zahrnuty v rozhodovacích procesech
 5. děti sdílejí moc a zodpovědnost při rozhodování,

JAK ROZUMĚT PARTICIPACI DĚTÍ?

- Participace jako zmocnění, jako reálný podíl dítěte na rozhodování
- Participace jako proces spolupráce dětí a dospělých
- Annegeret Wigger - participace jako proces shora dolů a zdola nahoru.

„Přece sebeurčení ani participaci nejde poručit shora. Když se o to pokoušíte, ze sebeurčení se stává cizí poroučení a z participace vykonávání obtížné povinnosti.“ (Wigger, 2012:72-73).

1. Když děti a mladiství zažijí smysl participace, spoluúčasti, zapojování se do učení či řešení - a přitom pochopí, že se vyplácí angažovat se pro sebe a pro ostatní.
2. Když děti a mladiství mají konkrétní prostor, ve kterém můžou zažít, jak tyhle procesy participace vypadají a jak pozitivně nebo negativně ovlivnily jejich životy.
3. Když každodenně děti a mladiství sami dobývají prostory takových zkušeností a naráží často na nepřekonatelné hranice (mají svou každodenní zkušenosti, čelí každodenním výzvám)
4. Tyto podmínky však musí připravit a vytvářet dospělí

JAK ROZUMĚT PARTICIPACI DĚTÍ?

- Participace dětí je vztahová změna - vyžaduje změnu všech

Když jsme chtěli umožnit participaci dětem v našem domově, přišli jsme na to, že musíme nejdříve změnit sami sebe. To znamenalo od základu změnit organizaci domova a přístup k pedagogické a sociální práci i k dětem samotným. (parafráze - Andriase Bokanyi, ředitele Riedererholz, domova pro děti a mládež v St. Gallen, Švýcarsko)

„NAŠE HLASY“ - PŘÍKLAD PARTICIPATIVNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

Jak to vzniklo a probíhalo?

Na začátku jsme si v lektorském týmu dali poměrně jednoduchý úkol: chceme co nejnázorněji ukázat, že pokud děláme všechno od začátku SPOLEČNĚ, tak mohou být výsledky daleko silnější, trvalejší a užitečnější pro každého účastníka. Jednoduché to ale vůbec nebylo (reflexe lektora)

- Trialog a Narativ SPOLEČNĚ
- Dospělí (pěstouni a pomáhající profesionálové) a děti SPOLEČNĚ
- Tři společná víkendová setkání na Rusavě: Můj hlas, Tvůj hlas, Náš hlas

CO JSME SE NAUČILI?

VODÍTKA - JAK SPOLUPRACÍ A DIALOGEM UMOŽNIT PARTICIPACI

- 1. Nevědění a umění být v nejistotě**
- 2. Zvědavost**
- 3. Naslouchání a dialog**
- 4. Dělat věci společně**
- 5. Povzbuzení a naděje (má to smysl pokračovat, věci lze dělat jinak)**

1. NEVĚDĚNÍ A UMĚNÍ BÝT V NEJISTOTĚ

- *Ty tři víkendy na Rusavě pro mě byly prvním vážnějším setkáním s pěstounstvím a pěstounskými rodinami. Až po zahájení prvního dne jsem si to ale plně uvědomil: že vlastně například nevím, jestli jsou nějaká témata, o kterých by měl každý, kdo je lektorem pro pěstouny, něco vědět, anebo naopak témata, která jsou „tabu“. Zároveň jsem ale nelitoval, že jsem si nic nenastudoval. Kolaborativní praxe mě vede k tomu, abych se dozvídal vše až na místě, s lidmi, se kterými navazuji vztah. Takže jsem bral svoje „nevědění“ jako výhodu, zároveň jsem si byl ale vědom určité dávky nejistoty. Nechtěl jsem se jí ale zbavovat, naopak: nechal jsem se jí vést. (Reflexe lektora)*
- *Úplně nové pro mě bylo, že nemusí být všechno předem naplánované, někdy je lepší nechat věci přirozeně plynout a výsledek může překvapit. (Reflexe účastníka 10)*
- *Nejraději ze všeho mám hlas, který je bezprostřední a vyplývá z dané situace. (4)*
- *A dneska po obědě jsme k tomu sedli, že? Udělali jsme si kafičko a tak jako společnýma silami jsme to dávali tak nějak dohromady. A měla jsem z toho strach. Jako že už to vyprchalo. Ze dneska třeba nebudou schopni něco vymyslet. A pak mě překvapili. (Reflexe účastnice – pěstounky D)*

2. ZVĚDAVOST

- Objevování tohoto bohatství a hledání způsobů, jak jednotlivé hlasy zapojit a propojit může být velice dobrodružnou a vzrušující výpravou na celý život a mám pocit, že mnozí účastníci pozvání na tuto cestu přijali. (Reflexe lektora)
- Je důležité dát druhému najevo, že jsem tu teď pro něj a soustředím se na to, co mi chce říct. (Reflexe účastníka 10)
- Každý hlas mě svým způsobem obohatí a učí, co se dá využít v daný okamžik i někdy příště. (Reflexe 10)
- Když jsem to řekl rodičům – naslouchali mi, šlo vidět, že se zajímají a že jen tak nepřikyvuji, ale dávají pozor. (Reflexe 7)

3. NASLOUCHÁNÍ A DIALOG

- *Pevně věřím, že se podařilo dosáhnout i něčeho, k čemu došlo u mě osobně při setkání s kolaborativní praxí, a nejvíc mi k tomu pasuje zvláštní slovo „zcitlivění“.*
„Zcitlivění“ k hlasům svým i druhých, které vede nejen k trpělivému naslouchání, ale především ke zjištění, že dialog více různých hlasů nabízí daleko větší bohatství než monolog jednoho. (Reflexe lektora)
- *Zjistil jsem, že jsou i jiné „hlasy“ nejen ten můj. (11)*
- *U nás je slyšet každého hlas. Když teta nebo Tomáš chtějí někam jet s námi, tak se nás prvně zeptají, a když nechceme jet tak nejedeme, a když jo tak jedeme. (14)*
- *Já bych paní učitelce nebo panu učiteli odpověděla, že si myslím, že bychom měli někomu víc naslouchat, i když si třeba myslíme, že to není zapotřebí tak ono to za to potřebí někdy je a když mu tak nasloucháme tak můžeme zjistit, že máme něco společného a může nás to sblížit. (15)*

4. DĚLAT VĚCI SPOLEČNĚ

- *Překvapení z našeho přístupu, kdy jsme od začátku všechny zvali ke společnému tvoření naší spolupráce, ke vzájemnému učení (spíše než k jednostrannému vzdělávání) bylo dle předpokladů velké. A nevím, jak bychom to zvládli, kdyby nás na to nebylo tolik* (Reflexe lektora)
- *Bylo strašně důležité, že lidi z Trialogu měli s rodinami vytvořené důvěrné a bezpečné vztahy, a zároveň že i nám se podařilo ještě před prvním setkáním vytvořit vzájemnou důvěru mezi námi a pracovníky Trialogu. Vlastně se postupně začalo i přirozeně stírat, kdo je z Trialogu a kdo není. Lektorský tým byl namíchaný a v určitých fázích si nějakým způsobem „ochutnali“ lektorskou roli skoro všichni přítomní.* (Reflexe lektora)
- *Že domluvit se s druhými, zvláště když je jich hodně, nebo jsou hodně odlišní není snadné, ale je to výzva, která mě čím dál víc láká.* (Reflexe účastníka 10)
- *Společenství lidí na Rusavě bylo v podstatě velmi různorodé – věkem, životním zaměřením, koníčky, vzděláním atd. Přesto, když máme společný cíl, může fungovat „jednotný“ hlas.* (Reflexe účastníka 4)
- *Je sice pravda, že jsem si myslela, že se to vše bude týkat pouze rodičů, ale v podstatě to bylo zaměřené na celou rodinu. Mě osobně se to líbilo.* (Reflexe účastnice - dítěte)

5. POVZBUZENÍ A NADĚJE (MÁ TO SMYSL POKRAČOVAT)

- *Po prvním víkendu jsme se spolu-lektorkou Katkou byli plni otázek, nejistot, nápadů na zlepšení. Po druhém víkendu jsme byli plni příjemných zážitků a nápadů, co zopakovat (Reflexe lektora)*
- *Můj hlas se necítí dobře tam, kde je hned kritizován, hodnocen nebo úplně přehlížen. Můj hlas bývá zpočátku tichý, nejistý, ale pokud má podporu, může zaznít. (Reflexe účastníka - dítěte10)*
- *Pochopila jsem, jak je důležité občas nechat zaznít svůj hlas, a hlavně nebát se ho nechat znít. (Reflexe účastnice- dítěte16)*
- *V noci jsme se vzbudila a měla jsem plnou hlavu Rusavy a přemýšlela jsem, k čemu bych ten krásný pocit přirounala, [...] v hlavě objevil obraz nějakého zámeckého sálu – vznešeného, krásného, velká prosvícená okna, křišťálové lustry, dřevěné voňavé parkety a kolem krásné staré obrazy. Cítím se krásně... v tom prostoru. Myslím, že to slovo je pro mě osobně důležité. A možná i slovo pozuání. (Reflexe účastnice - pěstounky)*
- *Postupně se ta naše lidskost – ten náš nejvnitřnější hlas začal drát ven. (Reflexe 3)*

CO NÁS (DOSPĚLÉ) NAUČILI DĚTI?

Rady pro rodiče od dětí (vytvořena během hraní a povídání si s dětmi na Rusavě)

- Mluvme spolu jako rovný s rovným
- Když ne, tak proč
- Když jo, tak dík
- Chtějte slyšet náš hlas!
- Dělejte/dělejme kompromisy
- Přijďte první
- Naslouchejte x poslouchejte
- Trpělivost...
- Nebát se říci názor
- „Sklidni harmon“ (Zachovej klídek)
- Povzbudte nás!
- Držte nám palce!
- Sedněme si a proberme to!

NA ZÁVĚR VÝZVA A PODĚKOVÁNÍ

Poděkování

Vzdělávací projekt „Naše hlasy“ je společné dílo mnoha lidí: chci poděkovat kolegům s Narativu a Trialogu, pěstounům a jejich dětem, klíčovým a sociálním pracovnícům;

stejně tak také tento příspěvek je společným dílem mnoha lidí, jmenovitě děkuji kolegovi Petru Snédarovi za pomoc při zpracování reflexí účastníků vzdělávání „Naše hlasy“.

Výzva

Klíčem k participaci dětí je změna postojů dospělých. Děti nás k tomu potřebují! Je to výzva - zůstat dospělými a přitom se stát dětem zvědavými a naslouchajícími spoluhráči. Co nás k tomu nesnadnému úkolu může povzbudit? Možná i naše děti z Rusavy...

Vzpomínáte, co nám dospělým poradili?

**Přijďte první! Povzbud'te nás!
Držte nám palce!**

